

Auteursrechtelijke beperkingen in het licht van de uitingsvrijheid

Of: “De driestappentoets, mensenrechten, *fair use*-opvliegers en andere partydrugs die de privaatrechtelijke ecologie zijn komen opleuken”

Uit: ‘De wettelijke vertekeningen van de panoramavrijheid’, *AMI* 2018, afl. 1, p. 3.

Onderwerpen

- I. **Flexibiliteit en rechtszekerheid**
- II. **Citaatrecht en uitingsvrijheid**

Bijdragen

- ‘Een modern citaatrecht belemmert niet de uitingsvrijheid’, *AMI* 2006, afl. 6, p. 197-200;
- De vrijheid van de toneelregisseur en het kunstoordeel in het auteursrecht’, *AMI* 2009, afl. 4, p. 129-135;
- ‘Fouteursrecht als zondebok voor innovadsigheid en andere vermoeiende mythen’, *AMI* 2011, afl. 2, p. 60-63;
- ‘De wettelijke vertekeningen van de panoramavrijheid’, *AMI* 2018, afl. 1, p. 2-10;
- ‘Driestappentoets en panoramavrijheid’, *AMI* 2018, afl. 1, p. 19-25.

Flexibiliteit en rechtszekerheid

Uit: 'Fouteursrecht als zondebok voor innovatie en andere vermoeiende mythen', *AMI* 2011, afl. 2, p. 63.

Auteursrecht is economisch recht. Het ordent verhoudingen in handel en bedrijf, in het bijzonder de mededinging in de informatiebranche. Aldus worden uitgangskondities geboden voor een gezond en dynamisch bedrijfskader dat op innovatie concurreert.

Helderheid is voor een handelsrechtelijk kader cruciaal. Handel en bedrijf hebben op de eerste plaats behoefte aan duidelijkheid, stabiliteit en betrouwbaarheid. Ons burgerlijk recht is tot in de haarvaten doortrokken van het spierverlappende beginsel van redelijkheid en billijkheid. Het bewustzijn, hoe belangrijk de voorspelbaarheid van een rechtsregel kan zijn, is daardoor wellicht teveel op de achtergrond geraakt. Maar voor de praktijk van het handelsrecht is helderheid onmisbaar. Men kan dikwijls zelfs beter leven met een hinderlijke of onterechte regel dan met wispelturig en onvoorspelbaar recht. Billijke wendingen kunnen onbillijk uitwerken voor iemand die daardoor volledig overvallen wordt.

Flexibiliteit en rechtszekerheid

Men kan niet eisen dat een uitzondering nooit de normale exploitatie beperkt of nooit het belang van de rechthebbenden schaadt. De rechtvaardiging van een uitzondering berust in het feit dat andere maatschappelijke belangen vóórgaan. Pas in het licht van het maatschappelijk belang dat de uitzondering beoogt te dienen valt vast te stellen of haar toepassing in een specifieke context excessief is.⁴⁷ Het door de uitzondering gediende belang is essentieel. De driestappentoets is derhalve *synthetisch* van aard: zijn drie elementen moeten in onderling verband worden gewogen.

Een wetgever heeft nu eenmaal een aanzienlijke vrijheid om zijn eigen weging te geven aan de rangorde van maatschappelijke belangen. Hij heeft de macht om het auteursrecht te beperken, en kan daarbij heel ver gaan. Buiten de wet bestaan voor stappen twee en drie van de driestappentoets geen normen; buiten de wet zijn er slechts opvattingen.

Uit: 'Driestappentoets en panoramavrijheid',
AMI 2018, afl. 1, p. 19-25.

Citaatrecht en uitingsvrijheid

Hof Den Haag 4 september 2003,

Scientology

- Publicatie van documenten Scientology (Operating Thetan I-IV) op website Karin Spaink
- Documenten eerder door Scientology-kerk verspreid onder een groot aantal leden
- Daarnaast afschriften tegen betaling verkrijgbaar bij bibliotheek C.D. Cal.



Citaatrecht en uitingenvrijheid

Hof Den Haag 4 september 2003,

Scientology

Hof:

Geen toestemming verleend voor a)
terinzagelegging bij C.D. Cal en b)
verspreiding via internet

Werk niet rechtmatig openbaar gemaakt ex
art. 15a Aw



Citaatrecht en uitingsvrijheid

Uitgerekend de vraag of de uitingsvrijheid een rol mag spelen bij een eigentijdse invulling van het openbaarmakingsbegrip in het citaatrecht, krijgt in de Scientology-zaak geen wind in de zeilen. Daarmee laat men juridisch een buitenkans liggen. Want als de auteur eenmaal een aanvang heeft gemaakt met het vrijgeven van zijn werk, mag ook het algemeen belang, en in het bijzonder het belang van de informatievrijheid, meewegen bij de vraag of die vrijgave voldoende is om aan te nemen dat is voldaan aan de voorwaarde van openbaarmaking. De belangen van de samenleving en van derden wegen zwaarder naarmate het werk invloedrijker is – wat ook heel goed denkbaar is als het slechts in beperkte kring verspreid is – en naarmate het relevanter is voor het reilen en zeilen van democratie, rechtsstaat en samenleving.

Uit: 'Een modern citaatrecht belemmert niet de uitingsvrijheid', *AMI* 2006, afl. 6, p. 197-200.

Citaatrecht en uitingenvrijheid

Hof Den Haag 4 september 2003,

Scientology

Hof:

Ondanks auteursrechtinbreuk geen verbod
(en ook geen schadevergoeding) wegens
strijd met art. 10 EVRM



Citaatrecht en uitingenvrijheid

HR 3 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:841, GS

Media/Sanoma

Als gedaagde daarop gericht verweer voert moet rechter:

Onderzoeken of **handhaving** van een intellectueel eigendomsrecht **afstuit op een ander grondrecht**

Overeenkomstig het beginsel van **proportionaliteit**

Rb. Amsterdam 23 december 2015, IER 2017/5, Anne

Frank Fonds/Anne Frank Stichting & KNAW

Gebruik van dagboek Anne Frank voor wetenschappelijk onderzoek

Zonder toestemming en geen beperking van toepassing, dus **auteursrechtinbreuk**

Verbod echter afgewezen omdat handhaving auteursrecht **afstuit op de vrijheid van wetenschap**

Citaatrecht en uitingsvrijheid

Uit: 'Een modern citaatrecht belemmert niet de uitingsvrijheid', *AMI* 2006, afl. 6, p. 197-200.

Het feit dat een werk controversieel is behoort in het voordeel van het privacybelang van de auteur te werken zolang hij zelf zorgvuldig ervoor waakt dat het niet buiten de sfeer van zijn persoonlijke kring geraakt. Maar de auteur moet aanvaarden dat de controversiële eigenschappen van een werk ook extra gewicht aan de belangen van derden verlenen zodra het werk de buitenwereld insijpelt. Dat kan in een democratische maatschappij niet anders. [...] Bij de vraag wat een openbaarmaking ex art. 15a is zou derhalve het belang van de uitingsvrijheid mee moeten wegen. Het verwondert dat het recht niet toestaat om de vrijheid van meningsuiting te hanteren als een schroevendraaier bij de fijnafstelling van het citaatrecht, maar wél als een pantserkruiser bij de gijzeling van het complete auteursrecht.

Citaatrecht en uitingsvrijheid

HvJ 29 juli 2019, C-516/16, Spiegel Online

Citaatrecht moet worden uitgelegd **in overeenstemming met de uitingsvrijheid**

Richtlijn laat **geen ruimte voor externe beperkingen**, ook niet als een beroep wordt gedaan op een grondrecht



Citaatrecht en uitingenvrijheid

HvJ 29 juli 2019, C-516/16, Spiegel Online

Geoorloofde beschikbaarstelling als werk
op grond van een gedwongen of wettelijke
licentie voor het publiek toegankelijk is
gemaakt

Citaat hoeft niet onlosmakelijk geïntegreerd
te worden in het citerende werk



Citaatrecht en uitingsvrijheid

Grondrecht van de vrijheid van kunst en wetenschap

Intussen zijn er in het juridische vlak wel degelijk ontwikkelingen gaande die, wellicht indirect, toch gaandeweg een stabiel platform bieden voor bepaalde wensen vanuit de theaterkunst. Eén daarvan is de groeiende rol en erkenning van het grondrecht der expressievrijheid.

Uit: De vrijheid van de toneelregisseur en het kunstoordeel in het auteursrecht', *AMI* 2009, afl. 4, p. 130.

Citaatrecht en uitingsvrijheid

Uit: De vrijheid van de toneelregisseur en het kunstoordeel in het auteursrecht', *AMI* 2009, afl. 4, p. 135.

Er kan mogelijk wèl sprake zijn van een *cultureel* dilemma. De brutale regieprestatie is misschien tegelijk geniaal, het publiek smult van de experimenten van een bepaalde regisseur. Het wordt dan moeilijk om nee te zeggen. De aanvechting treedt op om een ruime vrijheid voor avant garde theater te creëren, als een *exceptio artis*. Juridisch is daar echter geen goede basis voor te vinden. Het komt er toch op neer dat de regisseur zich de naam van de auteur, de titel van zijn stuk en willekeurige elementen uit dat stuk toe-eigent voor zijn eigen spektakel. Staat men dat toe, dan wordt het auteursrecht van de toneelschrijver inhoudsloos. Dat hoeft het woeste regisseren nog niet om zeep te helpen. Zodra de regisseur om te beginnen het gebruik van auteursnaam en titel eens achterwege laat, is juridisch *wellicht* weer wel wat mogelijk, als de rechter bewilligt in een ruim kunstcitaatrecht.⁴⁵

Citaatrecht en uitingsvrijheid

HvJ 29 juli 2019, C-467/47, Pelham

Het citaatbegrip strekt zich mede uit tot het gebruik van een werk of een deel ervan:

- Om een intellectuele confrontatie teweeg te brengen tussen dit werk en de uitlatingen van de gebruiker
- Waarbij de gebruiker de bedoeling moet hebben om een dialoog met het werk aan te gaan

Bij *sampling* alleen herkenbare overnames binnen reikwijdte citaatrecht

